

2023

April 24 - 25

Maribor, Slovenia

 InterSci

CONFERENCE
PROCEEDINGS

XVII International
scientific and practical conference
The research process in science and
the implementation of results

Формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти в процесі роботи з медіатекстами на уроках української мови (констатувально-аналітичний етап)

Янко Наталія Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мов і методики їх викладання
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Туш Христина Олександрівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Максак Інна Василівна

викладач кафедри мов і методики їх викладання
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

У Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) підкреслюється, що одним із важливих завдань мовно-літературної освіти є формування в учнів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах, використовувати її для збагачення власного досвіду, а також створювати власні прості медіапродукти та обирати різні форми презентації їх [1]. З метою організації такої роботи на уроках української мови в початковій школі у Типових освітніх програмах передбачено реалізацію змістової лінії «Досліджуємо медіа» [2-5].

Мета нашого дослідження – з'ясувати стан проблеми формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти у процесі роботи з медіатекстами на уроках української мови в шкільній практиці.

Педагогічний експеримент проводився на базі закладів загальної середньої освіти м. Чернігова, м. Києва, м. Ніжина та Чернігівської області. У процесі експериментального дослідження було використано такі емпіричні методи наукового пошуку, як спостереження за освітнім процесом на уроках української мови в початкових класах Нової української школи (далі – НУШ), анкетування та бесіди з учителями. Методи цілеспрямованого спостереження й анкетного опитування застосовувалися з метою вивчення практичного досвіду педагогів початкової ланки освіти, виявлення ступеня обізнаності їх із проблемою формування комунікативної компетентності учнів у процесі роботи з медіатекстами на уроках мови і розвитку мовлення. Анкета містила 7 запитань відкритого типу, на які вчителі-практики давали коротку або більш розгорнуту відповідь. Метод бесіди використовувався для уточнення, доповнення відповідей респондентів на запитання анкети.

Проаналізуємо детальніше здобуті результати констатувального етапу педагогічного експерименту.

На перше запитання анкети *«Як Ви розумієте поняття «комунікативна компетентність здобувачів початкової освіти»?* майже третина опитаних учителів (30 %) змогли дати правильну відповідь, чітко окресливши сутність поняття. Більшість респондентів (46,7 %) мають часткове уявлення про компоненти комунікативної компетентності як інтегрованої здатності дітей молодшого шкільного віку. Решта вчителів (23,3 %) запропонували занадто стисле тлумачення поняття, що не розкриває його зміст (наприклад, «уміння комунікувати, спілкуватися», «уміння донести зрозуміло, чітко, коректно свою думку чи якусь інформацію», «рівень здібностей до спілкування в молодших школярів», «застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації» та ін.). На жаль, такі дані анкетного опитування свідчать, що більшість педагогів недостатньо чітко орієнтується в сутності однієї із ключових компетентностей, обов'язкове формування якої передбачено у Державному стандарті початкової освіти та Типових освітніх програмах.

Відповідаючи на друге запитання анкети *«Дотримання яких принципів на уроках української мови, на Вашу думку, сприятиме успішному формуванню комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти в процесі роботи з медіатекстами?»*, більшість учителів (80 %) зазначила важливі загальнодидактичні принципи навчання, зокрема принцип доступності й науковості, систематичності й послідовності, наочності, зв'язку з життям, природовідповідності й особистісно орієнтованого навчання. Водночас лише третина з цих респондентів (26,7 %) змогла вказати окремі власне методичні (лінгводидактичні) принципи, без дотримання яких неможливо забезпечити ефективність процесу формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку. Близько 20 % опитаних учителів зазначили загальні напрями або методи, прийоми такої роботи, що дає змогу зробити висновок про не володіння ними базовими лінгводидактичними поняттями і категоріями.

У наступному запитанні анкети респондентам було запропоновано порівняти поняття «медіатекст» і «медіапродукт», коротко схарактеризувавши їх. Здобуті результати виявилися такими: 40 % опитаних учителів змогли дати правильні визначення обох термінів, 23,3 % – запропонували правильні, але неповні тлумачення понять, 16,7 % – розкрили сутність лише одного із термінів, 20 % – не змогли дати правильні визначення понять. Цікаво, що встановлюючи зв'язок між поняттями «медіатекст» і «медіапродукт», 26,7 % респондентів віднесли їх до синонімічних, 33,3 % – зазначили, що не вважають ці поняття синонімами, 40 % учителів – взагалі не змогли порівняти їх.

У процесі аналізу відповідей на четверте запитання анкети *«Які типи медіатекстів Ви знаєте? Які з них найчастіше використовуєте на уроках мови і розвитку мовлення для формування комунікативної компетентності учнів?»* з'ясовано, що опитані вчителі (86,7 %) не змогли схарактеризувати сучасну класифікацію медіатекстів за джерелом сприйняття інформації (аудіальні, візуальні, аудіовізуальні). На уроках української мови для формування комунікативної компетентності учнів респонденти найчастіше використовують

мультфільми та відео за тематикою уроку – 43,3 %, світлини – 40 %, повідомлення інформації з рекламною метою (рекламні щити, рекламні ролики, афіші, етикетки тощо) – 36,7 %, аудіозаписи віршів, казок, пісень тощо – 33,3%, комікси – 16,7 %.

П'яте і шосте запитання анкети були спрямовані на з'ясування *ефективних методів і прийомів, системи вправ та завдань*, які використовують учителі для формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку в процесі роботи з медіатекстами різних типів. Узагальнений аналіз відповідей респондентів засвідчив, що тільки близько 60 % респондентів дійсно проводять роботу з формування комунікативної компетентності учнів на матеріалі медіатекстів різних типів, застосовуючи окремі методи і прийоми, вправи та комунікативно орієнтовані завдання, адекватні означеній меті. На жаль, більше ніж третина вчителів 40 % не вказали взагалі або написали недоцільні методи та прийоми роботи, типи вправ і завдань. Наприклад: дослідницький метод, мовний розбір, обговорення та інсценізація прочитаного твору, диктанти, групові методи і прийоми, переказ прочитаного тексту, зорово-моторні вправи, слухо-моторні вправи, інструктаж та ін. Серед адекватних методів і прийомів формування комунікативної компетентності учнів у процесі роботи з різними типами медіатекстів нами були виділені такі: словесні методи (бесіда, розповідь, пояснення тощо); наочні методи (презентація медіатекстів різних типів); спостереження й аналіз простих медіатекстів, критичне осмислення й оцінювання, поданої в них інформації, у тому числі в поєднанні з методами інтерактивного навчання; створення власних медіапродуктів.

Відповідаючи на останнє запитання *«Якого характеру труднощі, за Вашими спостереженнями, виникають у процесі роботи з медіатекстами на уроках української мови в початкових класах? Що їх спричиняє?»*, респонденти звернули увагу на такі основні проблеми: 1) у Типових освітніх програмах і шкільних підручниках відводиться недостатня кількість годин на роботу з різними типами медіатекстів на уроках української мови; 2) запропоновані для учнів вправи і завдання, на думку педагогів, не забезпечують повною мірою систематичність проведення такої роботи; 3) незначна кількість методичної літератури з цієї проблеми для вчителів початкових класів; 4) вікові особливості розвитку сприймання, пам'яті й уваги дітей молодшого шкільного віку, обмежений словниковий запас, невміння обґрунтувати свою думку тощо; 5) забезпечення як учителя, так і учнів необхідними технічними засобами навчання.

Таким чином, здобуті результати констатувального етапу педагогічного експерименту дають підстави стверджувати, що проблема формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти у процесі роботи з медіатекстами є актуальною і потребує подальшого дослідження. Більшість учителів початкових класів не забезпечені на належному рівні необхідними дидактичними засобами навчання, недостатньо володіють методикою роботи з формування комунікативної компетентності учнів у процесі сприймання, аналізу, інтерпретації, критичного оцінювання та створення простих медіатекстів на уроках української мови в НУШ.

Список літератури:

1. Державний стандарт початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 року № 688). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.04.2023).
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко. 1-2 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Turova.osvitnya.prohrama.1-4/Turova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 13.04.2023).
3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна. 1-2 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Turova.osvitnya.prohrama.1-4/Turova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf> (дата звернення: 13.04.2023).
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О.Я. Савченко. 3-4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Turova.osvitnya.prohrama.1-4/Turova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 13.04.2023).
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р.Б. Шияна. 3-4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Turova.osvitnya.prohrama.1-4/Turova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> (дата звернення: 13.04.2023).